

İLKÖĞRETİM 4.SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİMİNİN SOSYAL VE DİĞER BİLİMLERLE İLİŞKİSİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Öğrt. Gör. Birsal AYBEK
Ç.Ü. Eğitim Fakültesi
Eğitim Bilimleri Bölümü

ÖZET

Bu araştırma, İlköğretim 4. Sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersini anlatırken bu dersteki kavramlarla diğer Sosyal Bilim dalları ve dersler arasında ne derece ilişki kurup kurmadığını belirlemek amacı ile yapılmış tarama modelinde bir betimsel çalışmadır.

Araştırmanın evrenini Adana İli Yüreğir ve Seyhan Merkez İlçelerindeki İlköğretim Okulları oluşturmuştur. Bu evren içerisinde tesadüfi küme örnekleme yöntemi ile seçilen 25 İlköğretim Okulu örnekleme alınmıştır. Bu okullardan toplam 106 öğretmen örnekleme oluşturmuştur.

Bu araştırma için gerekli veriler araştırmacı tarafından geliştirilen anket ve görüşmelerden elde edilen veriler olmak üzere 2 kaynaktan toplanmıştır.

Araştırmalardan elde edilen verilerin çözümlenmesinde öncelikle, anketlerden elde edilen veriler frekans ve yüzde tekniği kullanılarak analiz edilmiş ve daha sonra ankette elde edilen nicel veriler, görüşme sırasında elde edilen nitel verilerle desteklenmiştir.

Sonuç olarak; örnekleme alınan öğretmenlerin yarısından fazlasının Sosyal Bilgiler dersindeki kavramları “Genellikle” diğer Sosyal Bilim dallarıyla ilişkilendirdikleri saptanmıştır. Ayrıca öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersini Türkçe Dersiyle “Her zaman” Matematik,Fen Bilgisi,Müzik ve Resim dersleriyle “Arasına” ilişkilendirdikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Yine araştırmacı tarafından görüşme sırasında görüşülen 71 öğretmene “sosyal bilgiler dersinde disiplinlerarası öğretimi kullanıyor musunuz?” sorusu sorulduğunda öğretmenlerin hemen hemen yarısı, Sosyal Bilgiler dersinde “Kısmen” de olsa disiplinlerarası öğretimi kullanarak bu dersi diğer derslerle ilişkilendirdiklerini ifade etmişlerdir. Ancak, araştırmacı tarafından, görüşme sırasında disiplinlerarası öğretimi “Kısmen” de olsa kullandığını söyleyen öğretmenlerden, Sosyal Bilgiler dersinde disiplinlerarası öğretime ilişkin bir örnek vermesi istendiğinde , görüşülen öğretmenlerin çoğu diğer görüşme sorularını çok rahat ve açık bir şekilde yanıtlamış olmalarına rağmen bu soruya yanıt vermekten kaçınmış ve o anda böyle bir örnek hatırlayamadıklarını belirtmişlerdir.

Görüşülen öğretmenlerden sadece birkaç tanesi disiplinlerarası öğretime örnek verebilmiştir. Kısaca ankette öğretmenler her ne kadar Sosyal

Bilgiler dersini diğer Sosyal bilim dalları ve derslerle ilişkilendirdiklerini belirtmiş olsalar da, görüşme sırasında öğretmenlerin, araştırmacının sorduğu “Disiplinlerarası öğretime bir örnek verebilir misiniz?” sorusuna cevap verememeleri ya da cevap vermekten kaçınmaları onların gerçek anlamda Sosyal bilgiler dersinde disiplinlerarası öğretimi kullanmadığının bir göstergesi olabilir.

Öğretmenlerin ankette, yapmamış oldukları bir etkinliği yapmış gibi göstermeye çalışmaları da onların bu alandaki yetersizliklerinin ortaya çıkmasını istememelerinden kaynaklanabilir.

Anahtar Sözcükler: Eğitim Programı, Disiplinlerarası Öğretim Programı, Sosyal Bilgiler Programı

ABSTRACT

This is a descriptive study conducted via survey to determine to which degree 4th grade elementary school teachers relate the concepts included in the Social Studies course to social science and other disciplines during class time

The population for this study was the elementary school teachers in the Yüreğir and Seyhan districts of Adana. Twenty five elementary schools were randomly chosen from the two districts. The samples consisted of 106 4th grade teachers in the schools.

The data for this study had been collected using two means, one of which is the survey and the other is the personal interviews with the selected teachers.

To analyze the data, first, frequency distribution and percentages were used. Then the quantitative data obtained from the survey were related to the qualitative data obtained from the interview.

As a result, it was found more than 50% of the teachers sampled in this study “generally” interrelated the Social Studies concepts with social sciences. Additionally, it was determined that the teachers “always” related the Social Studies concepts to Turkish, and “occasionally” to mathematics, physics, music, and painting.

During the interviews, when 71 teachers were asked the question “Do you use interdisciplinary teaching in your Social Studies Course?”, nearly half of them, stated that they collaborate Social Studies with other courses by partially using interdisciplinary teaching

When the researcher asked the teachers who stated that they partially used interdisciplinary teaching to give an example related to interdisciplinary teaching, most of the teachers, although they answered other questions easily and accurately, seemed to be undecided to answer this questions and said that they couldn’t remember any example reflecting this teaching. Briefly, in the questionnaire, while the teachers stated that they related Social Studies with other branches of Social Sciences, the fact that they couldn’t answer or were undecided to answer the question “Would you give an example of

interdisciplinary teaching” may reflect the fact that they don’t use interdisciplinary teaching in their Social Studies classes.

In the questionnaire, the teachers who tried to reflect a non-applied activity as applied one may be trying to hide their inefficiency in various areas.

Key Words: Curriculum, Interdisciplinary Curriculum, Social Studies Curriculum

Giriş

Son yıllarda üzerinde önemle durulan bir program tasarımı yaklaşımı vardır ki o da kavrama dayalı olan disiplinlerarası program tasarımı yaklaşımı veya bütünleştirilmiş eğitim programıdır (Interdisciplinary Curriculum).

Disiplinlerarası eğitim programı özellikle ABD’ de 20. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan konu merkezli eğitim programına alternatif olarak ortaya çıkmış ve bu program ABD’ de eyaletlerde kullanılma açısından yeni değildir. Program 1969’ ların sonu 1970’ lerin başında uygulanmış fakat başarılı olamamıştır (Wraga, 1997).

Günümüzde ise ABD’ de akademik okullarda, mesleki okullarda, özel eğitim alanında öğretmen yetiştirme programlarında kısaca hemen hemen her kademedeki okullarda bu yaklaşımın daha belirgin şekilde uygulandığını görmek mümkündür.

Jacobs (1989,8)’ a göre disiplinlerarası öğretim “bir temanın, kavramın, problemin incelenmesi için, birden fazla disiplinin yöntem ve bilgisinden yararlanan program anlayışıdır.” Erickson (1995,96) ise disiplinlerarası öğretimi “bir kavramın farklı disiplinlerdeki kavramsal bütünleşmesi” olarak tanımlamaktadır.

Disiplinlerarası program tasarımında, okullarda okutulan disiplinlerdeki periyodik ünite veya derslerin birlikte düşünülerek düzenlenmesi söz konusudur. Dilbilimleri, Matematik, Sosyal Bilgiler , Fen Bilgisi, Müzik ve Beden Eğitimi gibi. Yani bu yaklaşımda kavramlar üzerinde odaklaşılarak değişik disiplinlerdeki farklılıkların ayrıntılı bir biçimde anlaşılması, öğrenilmesi amaçlanmıştır.

Hayes Jacobs (1989) ve Erickson (1995)’a göre eğitim programlarının esas amacı, çeşitli disiplinlerdeki bilgi parçalarını önlemek olmalıdır. Disiplinlerarası eğitim programları bu amacı sağlaması açısından çok önemlidir. Çünkü bu program kavramları daha açık ve net olarak tanımlayarak bir problem tema, konudaki ilişkili kavramları gösterir ve böylece öğrencilere üst düzeyde düşünme becerisi kazandırır.

Bu program modelinde amaç, disiplin perspektiflerini bir araya getirmek, hedef; tema, konu ve problemlerin araştırılmasına odaklanmaktır. Böyle bir yaklaşım sonunda öğrenciler değişik bakış açılarıyla çeşitli disiplinler arasında daha derin ilişki kurmayı öğrenerek fikirler arası ilişkileri daha açık

olarak öğrenirler. Yani öğrenciler bir çok alana daha anlamlı bir yolla katılarak, gerçeğin parçalarını birleştirip iletişim, problem çözme becerilerini ve yaratıcılıklarını geliştirirler (Bean, 1990; Carregie, 1989; NMSA, 1982; NAASP, 1985; Akt. McDonald ve Czerniak, 1994).

Jacobs (Akt. Brandt, 1991)'a göre disiplinlerin bütünleştirilmesi ile bilgiler diğer alanlarla ilişkilendirildiğinden öğrencilerin seçmediği dersler bile onlar için zevkli hale getirilebilmektedir. Çünkü, öğrenciler o derslerin gerçekten günlük yaşamda hangi alanlarda kullanılabileceğini çok iyi anlamaktadırlar. Örneğin; öğrenciler matematiğin sadece rakamlardan oluşmadığını, Fen ve Sosyal Bilgilerde de kullanılabileceğini anladıkları an bu onlar için çok heyecan verici bir duruma gelecektir. Böylece, eğitimin bütünleştirilmesi disiplinlerin pragmatik bir kullanımı olacaktır.

Disiplinlerarası yaklaşım öğretmenlerin konuları, kavramları öğrencilere öğretmesi açısından hemen hemen her eğitim kademesinde önemli olmasına rağmen, özellikle ilköğretimde büyük önem taşımaktadır. Çünkü, ilköğretim çağındaki çocuk, varlıkları, olayları ve kendisine öğretilmek istenen bilgileri, bilim dallarına göre sıralanmış bir şekilde kavrayamaz. Çocuklar, gelişim döneminin özellikleri nedeniyle genel olarak varlıkları ve olayları bir bütün olarak algırlarlar.

İlköğretim sırasında çocuk, somut işlemler döneminde dir. Bu dönemde çocuklarda zihinsel gelişimde tümdengelim önemli olduğundan kazandırılacak istedik davranışlar parça parça değil, tersine bir bütün içinde verilmelidir. Yaşam bir bütün olduğu için çocuk tarafından somut işlemler döneminde parça parça algılanamaz (Yavuzer, 1992).

Yukarıda da görüldüğü gibi ilköğretim çağındaki çocukların gelişim özellikleri nedeniyle disiplinlerarası yaklaşım özellikle ilköğretimde büyük bir öneme sahiptir. Ülkemizde, disiplinlerarası öğretim bir ölçüde ilköğretimin birinci kademesinde uygulanmaktadır. Çünkü, bu okul kademesinde verilen Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Fen Bilgisi dersleri çeşitli disiplinlerin kaynaştırılması ile oluşmuş mihver dersler niteliğini taşımaktadır.

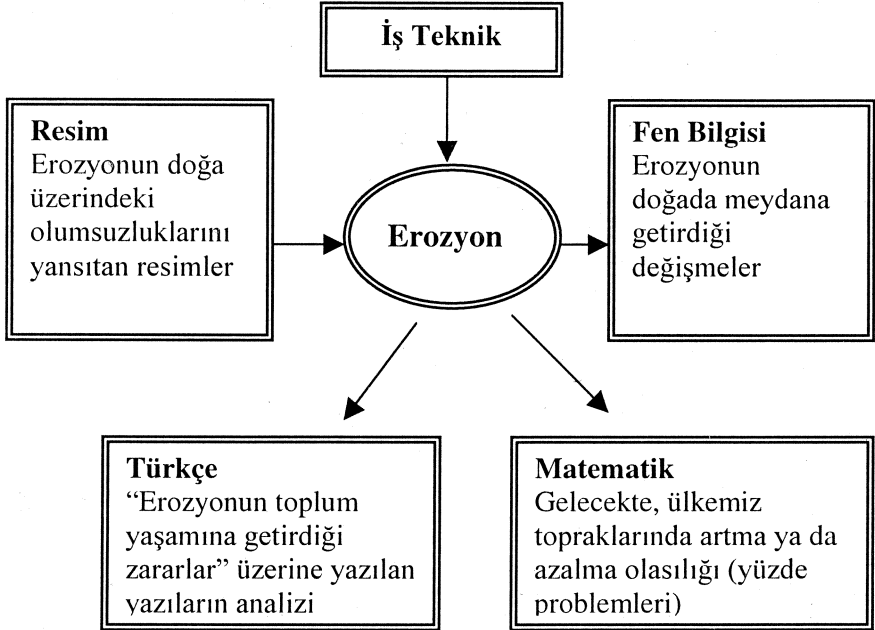
Bu derslerden Sosyal Bilgiler dersinin, öğrenciyi toplumsal yaşama hazırlamayı amaçladığı ve Sosyal Bilimler alanındaki hemen hemen tüm disiplinlerle ilişkili olduğu kolayca görülmektedir. Bilim ve teknolojinin hızla geliştiği dünyamızda, bireyin kendisi ve çevresini tanımasını sağlayan Sosyal Bilgiler Dersi ilköğretim Okullarındaki en önemli derslerden birisidir. Çünkü, Sosyal Bilgiler Dersi demokrasinin gerektirdiği bilgi, beceri ve tutumlara sahip olan sorumlu vatandaşların yetiştirilmesine katkıda bulunan bir derstir. Bu ders, Sosyal Bilimlerle ilgili disiplinleri birleştirerek öğrencilerin toplumsal olaylara bütüncül yaklaşımını sağlar.

Günümüzde artık çağdaş Sosyal Bilim anlayışı, sorumluluğunu gerçekleştirmek için disiplinlerarası ve çok yönlü bir yaklaşım üzerinde odaklaşmaktadır. Bu yaklaşım ise, bireylere ortak bir genel kültür vererek

bireyin kendisini ve toplumun sorunlarını bütüncül açıdan tanımasını, bunlara ilişkin çözümler geliştirmesini ve ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunmasını amaçlamaktadır.

Bu çağdaş anlayışın amaçladığı insan tipi aynı zamanda İlköğretimdeki Sosyal Bilgiler Dersinin amacı olan “iyi vatandaş” kavramının ölçütlerini oluşturmaktadır. Ancak, Sosyal Bilgiler dersi aracılığıyla iyi vatandaşlar yetiştirebilmek için, bu dersin disiplinlerarası özelliğini göz ardı etmemek gerekir (Sönmez 1994). Örneğin; Sosyal Bilgiler dersinde, erozyon konusu anlatılırken bu kavram değişik derslerle ilişkilendirilerek öğrencilere aktarılabilir.

Aşağıda Şekil 1’de “erozyon” kavramının disiplinlerarası yaklaşıma göre değişik derslerle ilişkilendirilerek öğrenciye nasıl anlatılabileceğine ilişkin bir model sunulmuştur.

Şekil-1 Disiplinlerarası Yaklaşıma Göre Erozyon Ünitesinin İşlenmesi

Yukarıda da görüldüğü gibi Sosyal Bilgiler dersinde öğretmenin çeşitli kavramları değişik disiplinlerdeki kavramlarla ilişkilendirilerek anlatması, bu dersi öğrenciler için daha anlamlı, ilgi çekici bir ders haline getirecek ve öğrencilerin olaylara bütüncül ve anlamlı bir yaklaşımla bakmasını

sağlayacaktır. Böyle yaklaşmadığı takdirde bu ders, belli olay, tarih, yer ve konumların isimlerinin ezberlendiği, öğrencilerin çeşitli sosyal olay ve sorunların nedenlerini çeşitli yönleri ile göremedikleri ve bu sosyal sorunlara ilişkin çözüm önerileri getiremedikleri bir ders haline getirebilir.

Bu nedenle, öncelikle uygulamada öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersinde disiplinlerarası öğretime ne derece yer verip vermediklerinin belirlenmesi gerekir. Çünkü, ancak bu durum saptandıktan sonra, okullarda disiplinlerarası nitelikte programların geliştirilmesi ve uygulanması ile öğretmenlerin disiplinlerarası program hazırlama ve uygulama konusunda hizmet içi eğitime olan ihtiyaçlarının saptanması sağlanabilir.

Bu doğrultuda bu çalışmanın genel amacı, İlköğretim 4. sınıf öğretmenlerinin, Sosyal Bilgiler dersini anlatırken, bu dersteki kavramlarla diğer sosyal bilim dalları ve dersler arasında ne derece ilişki kurup kurmadığını belirlemektir. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki alt amaçlara yanıt aranmıştır;

1-İlköğretim 4. sınıf öğretmenleri Sosyal Bilgiler dersini anlatırken dersteki kavramları diğer sosyal bilim dalları ve derslerle ilişkilendiriyor mu? İlişkilendiriyorsa hangi disiplinlerle ilişkilendiriyor?

2-Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersindeki kavramları diğer sosyal bilim dalları ve derslerle ilişkilendirmesini engelleyen etmenler nelerdir?

3-Öğretmenlere göre 4. sınıf Sosyal Bilgiler programında konular diğer ders ya da sosyal bilim dallarıyla ilişkilendirilecek şekilde düzenlenmiş midir?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma İlköğretim 4. sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersini anlatırken bu dersteki kavramlarla diğer sosyal bilim dalları ve dersler arasında ne derece ilişki kurup kurmadığını belirlemek amacıyla yapılmış tarama modelinde betimsel bir çalışmadır.

İlköğretim 4. sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersini anlatırken bu dersteki kavramlarla diğer sosyal bilim dalları ve dersler arasında ne derece ilişki kurup kurmadığını saptamak amacı ile gerçekleştirilen bu çalışmada, veriler, temelde anket ve görüşme gibi iki kaynaktan toplandığından veri toplama modeli olarak “yöntem üçgenlemesi” kullanılmıştır.

Örneklem

Evreni temsil edecek İlköğretim Okullarının seçimi “küme örnekleme” yöntemi ile yapılmıştır. Araştırmanın örneklemini; Adana'nın Seyhan ve Yüreğir merkez ilçelerinde bulunan 159 İlköğretim kurumundan rastgele seçilen 25 İlköğretim Okulundan 106 tane 4.sınıf öğretmeni oluşturmaktadır.

Bu 25 İlköğretim Okulundan 15 İlköğretim Okulu Yüreğir Merkez İlçeden 10 İlköğretim Okulu ise Seyhan Merkez ilçeden seçilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Bu araştırma için gerekli veriler “İlköğretim 4. sınıf öğretmenlerinin disiplinlerarası öğretime ilişkin görüşlerinin belirlenmesi” amacı ile araştırmacı tarafından geliştirilen anket ve görüşmelerden olmak üzere 2 kaynaktan toplanmıştır. Her iki ölçme aracıda geliştirildikten sonra konuyla ilgili uzman görüşüne başvurulmuş ve alınan görüşler doğrultusunda ölçme araçları yeniden düzenlenerek uygulanmaya hazır duruma getirilmiştir.

Uygulama

Örnekleme alınan 25 İlköğretim Okulunun sabahçı ve öğleci 4. sınıf şubelerindeki öğretmenlerine araştırmacının kendisi tarafından bizzat anketler verilerek, her öğretmene ayrı ayrı anketin amaçları, araştırmanın önemi hakkında bilgi verilmiştir.

Anketleri yanıtlayan 106 öğretmen içinden 71 öğretmen ile görüşülmüştür. Başlangıçta bütün öğretmenlerle görüşme yapılacağı planlanmış olmasına rağmen öğretmenlerden kaynaklanan çeşitli nedenlerden dolayı (özellikle öğretmenlerin görüşmeye zaman ayırmak istememesi) sadece 71 öğretmenle görüşülebilmıştır. Dolayısıyla, görüşülen öğretmenler görüşmeyi “gönüllü olarak” kabul eden kişilerdir. Anket ve görüşme farklı zamanlarda yapılmamış anketi yanıtlayan öğretmenlerle anket formu hemen alındıktan sonra görüşülmüştür.

Bulgular

1- Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersindeki Bir Kavramı Diğer Sosyal Bilim Dalları İle İlişkilendirme Derecesi

Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersinde bir kavramı anlatırken bu kavramı diğer sosyal bilim dallarıyla (Tarih, coğrafya, ekonomi vb.) ne derece ilişkilendirdiklerine yönelik vermiş oldukları yanıtların sayı ve yüzdeleri Tablo-1’de gösterilmiştir.

Tablo 1: Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersindeki Bir Kavramı, Sosyal Bilim Dalları İle Ne Derece İlişkilendirip İlişkilendirmediğine Yönelik Görüşlerinin Dağılımı

İlişkilendirme Derecesi	N	%
Her zaman (4)	30	28.3
Genellikle (3)	62	58.5
Arasıra (2)	14	13.2
Hiç (1)	-	-
TOPLAM	106	100

Tablo 1’de görüldüğü gibi öğretmenlerin yarısından fazlası (%58.5) Sosyal Bilgiler dersindeki kavramları “Genellikle” diğer sosyal bilim dallarıyla ilişkilendirerek anlattıklarını belirtmişlerdir. Anketteki bu soruda “hiç” seçeneğini işaretleyen öğretmen olmamıştır.

2-Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersindeki Kavramları Diğer Derslerle İlişkilendirme Derecesi

Öğretmenlerin, Sosyal Bilgiler dersindeki kavramları hangi derslerle ne derece ilişkilendirdiklerine yönelik bulgular Tablo 2’de gösterilmiştir

Tablo2: Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersini Hangi Derslerle Ne Derece İlişkilendirip İlişkilendirmediklerine Yönelik Görüşlerinin Dağılımı

İlişkilendirme Dereceleri	Her zaman		Genellikle		Arasına		Hiç		TOPLAM	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Dersler										
Türkçe	46	43.4	35	33.0	23	21.7	2	1.9	106	100
Matematik	6	5.7	22	20.8	63	59.4	15	14.2	106	100
Fen Bilgisi	9	8.5	33	31.1	50	47.2	14	13.2	106	100
Müzik	16	15.1	34	32.1	45	42.5	11	10.4	106	100
Resim	16	15.2	23	21.9	56	53.3	10	9.5	105	100

Tablo 2 incelendiğinde öğretmenlerin %43.4’ünün Sosyal Bilgiler dersini Türkçe dersi ile “Her zaman” %59.4’ünün Matematik dersi ile, %47.2’sinin Fen Bilgisi, %42.5i Müzik, %53.3’ünün Resim dersi ile “Arasına” ilişkilendirdikleri görülmektedir.

Yine araştırmacı tarafından görüşme sırasında, öğretmenlere “Sosyal Bilgiler dersinde disiplinlerarası öğretimi kullanıyor musunuz?” sorusu sorulduğunda öğretmenlerin hemen hemen yarısı bu soruya “Kısmen” yanıtını vermiştir.

3-Öğretmenlerin “Disiplinlerarası Öğretimi” Kullanmasını Engelleyen Faktörler

Anketteki 15. soruda; öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersinde “disiplinlerarası öğretimi” kullanmasını engelleyebileceği düşünülen 7. madde konularak, öğretmenlere bu maddelerin “disiplinlerarası öğretim” yapmalarını ne derece engellediği sorulmuştur.

**Tablo 3: Öğretmenlerin “Disiplinlerarası Öğretimi”
Uygulamalarını Engelleyen Faktörler Ve Engelleme Derecelerine
İlişkin Görüşlerinin Dağılımı**

Engellem e derecesi	Her zaman		Genellikl e		Arasına		Hiç		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1. Faktör	10	9.4	20	18.9	61	57.5	15	14.2	106	100
2. Faktör	5	4.7	12	11.3	20	18.9	69	65.1	106	100
3. Faktör	1	0.9	9	8.5	34	32.1	62	58.5	106	100
4. Faktör	15	14.2	34	32.1	31	29.2	26	24.5	106	100
5. Faktör	15	14.2	30	28.3	37	34.9	24	22.6	106	100
6. Faktör	7	6.6	21	19.8	44	41.5	34	32.1	106	100
7. Faktör	26	24.5	36	34.0	21	19.8	22	20.8	106	100

Tablo 3’deki verileri açıklamaya geçmeden önce, bu 7 engelleyici faktörlerin neler olduğunun açıklamasına yarar görülmüştür.

- 1. Faktör** O kavramın diğer sosyal bilim dalları ve derslerdeki önemi hakkında bilgi sahibi olmama
- 2. Faktör** Benim için sadece benim dersimin önemli olması
- 3. Faktör** Böyle bir öğretimin zaman kaybına neden olması
- 4. Faktör** Böyle bir öğretim için uzun süreli bir ders planlama sürecinin gerekli olması
- 5. Faktör** Millî Eğitim Programı ve Sosyal Bilgiler ders kitabının böyle bir öğretim için uygun olmaması
- 6. Faktör** Diğer sınıf öğretmenleri ve branş öğretmenleriyle iş birliği yapmanın güç olması
- 7. Faktör** Kavramların diğer ders ya da bilim dalları ile nasıl ilişkilendirileceğini “disiplinlerarası öğretimin nasıl yapılabileceğini” gösteren hizmet içi eğitim programlarının olmaması

Tablo 3’teki sonuçlardan öğretmenlerin “disiplinlerarası öğretimi” kullanmasını engelleyen faktörlerin “Genellikle” 4. ve 7. faktörler olduğu söylenebilir. Bir başka deyişle “disiplinlerarası öğretim” için uzun süreli bir ders planlama sürecinin gerekli olması ve bu öğretime yönelik hizmet içi eğitim programlarının olmaması, öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersinde “disiplinlerarası öğretimi” kullanmasını engelleyen en önemli etmenlerdir.

Yine görüşme sırasında, öğretmenlere “disiplinlerarası öğretimi kullanmanızı engelleyen etmenler nelerdir?” sorusu sorulduğunda öğretmenlerin hemen hemen yarısından fazlası en önemli engelleyici faktörlerin

4.,7. ve 3. (böyle bir öğretimin zaman kaybına neden olması) faktörlerin kendileri için bir engel teşkil ettiğini belirtmişlerdir. Bunun dışında Tablo 3’ de görülebileceği gibi ve görüşme sırasında öğretmenlerden gelen yanıtlar doğrultusunda 1., 5. ve 6. faktörlerin “Arasına” da olsa öğretmenlerin “disiplinlerarası öğretimi” kullanmasını engellediği söylenebilir. Tablo 3’deki engelleyici faktörlerin dışında görüşme sırasında bazı öğretmenlerin sınıfların kalabalık olması, araç-gereç ve donanımın yetersiz olması, öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeylerinin düşüklüğü ve ailelerin çocuklarıyla yeterince ilgilenmemesi, çocukların sahip olduğu ön koşul bilgilerin yetersiz olması gibi nedenlerin de Sosyal Bilgiler dersinde “disiplinlerarası öğretimi” kullanmalarını engellediğini söylemişlerdir.

4- Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Programındaki Konuların Disiplinlerarası Öğretime Göre Ne Derece Düzenlediğine İnanma Derecesi

Ankette öğretmenlere “4. sınıf Sosyal Bilgiler Programındaki konular (üniteler) diğer ders yada bilim dallarıyla ilişkilendirilecek şekilde ne derece düzenlenmiştir?” sorusu sorulmuştur. Bu soruya yönelik bulgular Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4: Sosyal Bilgiler Programındaki Konuların Diğer Ders Yada Bilim Dallarıyla İlişkilendirilecek Şekilde Ne Derece Düzenlenip Düzenlenmediğine Yönelik Öğretmen Görüşlerinin Dağılımı

İlişkilendirilme Derecesi	N	%
Çok Fazla	1	0.9
Çok	33	31.1
Az	51	48.1
Çok az	19	17.9
Hiç	2	1.9
TOPLAM	106	100

Tablo 4 de görüldüğü gibi öğretmenlerin %48.1’i bu soruya “Az”cevabını vermiştir, yani öğretmenlerin hemen hemen yarısı Sosyal Bilgiler programındaki konuların disiplinlerarası öğretime uygunluk konusunda yetersiz olduğuna inanmaktadır. Zaten, yukarıda Tablo-3’de de öğretmenler Sosyal Bilgiler dersinde disiplinlerarası öğretimi kullanmalarını engelleyen faktörlerden birisinin Sosyal Bilgiler Programının bu yaklaşıma uygun hazırlanmaması olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca, görüşme sırasında da öğretmenlere “Sosyal Bilgiler kitabının disiplinlerarası öğretime uygun hazırlanıp hazırlanmadığı” sorusu sorulmuş ve görüşülen öğretmenlerin hemen hemen yarısından fazlası kitabın diğer bilim dallarıyla ilişkilendirilecek şekilde yeterince düzenlenmediği yanıtını vermiştir.

Ayrıca, görüşme sırasında hemen hemen bütün öğretmenler Sosyal Bilgiler kitabındaki içeriğin çocuğun gelişim düzeyinin üzerinde ve gereksiz bilgilerle dolu olduğunu, çocuğun çoğu zaman kavramları anlamakta güçlük çektiğini (özellikle soyut kavramları) kitabın akıcı ve güncel olmadığını ve bütün bu nedenlerden dolayı da çocuğun ilgisini çekmediğini belirtmişlerdir.

Tartışma ve yorum

Bu araştırma sonunda elde edilen bulgulara göre, örnekleme oluşturan öğretmenlerin yarıdan fazlasının Sosyal Bilgiler dersindeki kavramları “Genellikle” diğer Sosyal Bilim dallarıyla ilişkilendirerek anlattıkları saptanmıştır. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersinin disiplinlerarası özelliğini göz ardı etmeyip, bu derste ki kavramları diğer sosyal bilim dallarıyla ilişkilendirerek anlatmaları öğrencilerin konular arasındaki ilişkileri görmek ve konuları daha kolay öğrenip olayları bir bütün olarak algılamalarını sağlama açısından önemlidir.

Morgan (1989) ve Ormrod (1990)’un aşağıdaki görüşleri bu düşünceyi destekler niteliktedir. Öğrenme bütünlük gösteren bir eylemdir. Olaylar parça parça bir anlam ifade etmez. Parçalar birleştirildiğinde öğrenme anlam kazanır. Olayı bir bütün olarak algılayan çocuk hem olayı kolayca öğrenmekte hem de bu olayla diğer olaylar arasındaki ilişkiyi kolayca bulabilmektedir.

Yine, anket sonuçlarına göre öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersini Türkçe dersi ile “Her zaman” diğer derslerle (Matematik, Fen Bilgisi , Müzik ve Resim) “Arasına” ilişkilendirdikleri ortaya çıkmıştır. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersini Türkçe dersiyle “”Her zaman” ilişkilendirmesinin nedeni Türkçe ders kitabındaki bir çok konunun (özellikle tarihe yönelik okuma parçalarının) Sosyal Bilgiler dersiyle ilgili olmasından kaynaklanabilir. Bu durum, öğretmenlere Sosyal Bilgiler dersini Türkçe dersiyle ilişkilendirme konusunda kolaylık sağlamış olabilir. Görüşme sırasında da görüşülen öğretmenlerin (71)’i hemen hemen yarısı Sosyal Bilgiler dersinde “Kısmen” de olsa “disiplinlerarası öğretimi” kullanarak bu dersi diğer derslerle ilişkilendirdiklerini belirtmişlerdir. Ancak görüşme sırasında “disiplinlerarası öğretimi” kullandığını söyleyen öğretmenlerden bir örnek vermesi istendiğinde öğretmenlerin çoğu diğer görüşme sorularını çok daha rahat ve açık bir şekilde yanıtlamış olmalarına rağmen bu soruya yanıt vermekten kaçınmış ve o anda böyle bir örnek hatırlayamadıklarını belirtmişlerdir. Görüşülen öğretmenlerden sadece birkaç tanesi disiplinlerarası öğretime örnek verebilmiştir.

Sonuç olarak, ankette öğretmenler her ne kadar Sosyal bilgiler dersini diğer Sosyal bilim dalları ve derslerle ilişkilendirdiklerini belirtmiş olsalar da görüşme sırasında öğretmenlerin araştırmacının sorduğu “disiplinlerarası öğretime bir örnek verebilir misiniz?” sorusuna cevap verememeleri ya da cevap vermekten kaçınmaları onların gerçek anlamda Sosyal bilgiler dersinde disiplinlerarası öğretimi kullanmadığının bir göstergesi olabilir. Öğretmenlerin ankette, yapmamış oldukları bir etkinliği yapmış gibi göstermeye çalışmaları

onların bu alandaki yetersizliklerinin ortaya çıkmasını istememelerinden kaynaklanabilir.

Öğretmenlerin bu derste “disiplinlerarası öğretimi” kullanmamaları, bu dersin amaçlarına ulaşmasını güçleştirebilir. Çünkü konuların birbiriyle ilişkilendirilmemesi öğrencilerin bilgiyi ezberlemesine ve böylece bu dersin sıkıcı ve anlamsız bir ders haline gelmesine yol açacaktır.

Bu çalışma sonucunda ortaya çıkan bulgulardan biride öğretmenlerin “disiplinlerarası öğretimi” kullanmasını engelleyen en önemli etmenlerin disiplinlerarası öğretim için uzun süreli bir ders planlama sürecinin gerekli olması ve bu öğretime yönelik hizmet içi eğitim programlarının olmamasıdır.

Yıldırma göre (1996) disiplinlerarası yaklaşımda program geliştirme ve uygulama disiplinler yaklaşımına oranla daha fazla zaman, çaba ve işbirliği gerektirebilir. Ancak, elde edilen öğrenme sonuçları harcanan zamana ve çabaya değdiğini ortaya çıkarmaktadır. Çünkü, disiplinlerarası program uygulamaları üzerinde yapılan çalışmalar, bu yaklaşımın öğrencileri motive ederek onların iletişim, problem çözme becerilerini ve yaratıcılığını geliştirip onlarla kalıcı ve anlamlı bir öğrenme sağladığını ortaya çıkarmaktadır. (Jacobs, 1989; McDonald ve Czerniak, 1994). Bu görüşler dikkate alındığında, disiplinlerarası öğretimin uzun bir planlama süreci gerektirdiği ama öğrencilere özgürlük, esneklik sağlamada ve onlara doğru bilgiye ulaşmak için öğretmene bağlı olmaktan ziyade kendilerinin sorumluluk almasını sağlama açısından çok önemli olduğu söylenebilir.

Bu araştırma sonucunda ortaya çıkan önemli bulgulardan birisi de, gerek anket gerekse görüşme sırasında öğretmenlerin hemen hemen yarısının Sosyal Bilgiler Programındaki konuların “disiplinlerarası öğretime” uygunluk konusunda yetersiz olduğuna inanmaları ve bu durumun da “Kısmen” de olsa onların “disiplinlerarası öğretimi” kullanmalarında engelleyici bir faktör olduğunu belirtmeleridir. Görüşme sırasında, Sosyal Bilgiler programının “disiplinlerarası öğretime” uygunluk konusunda yetersiz olduğunu söyleyen öğretmenlere “disiplinlerarası ilişkilendirmeleri nasıl yaptığı” sorulduğunda öğretmenlerin birçoğu bu derste sadece ders kitabını ve programını ölçüt almadıklarını bunun dışında farklı kaynaklardan (Sosyal bilgiler dersiyle ilgili diğer ders kitapları, ansiklopediler vb.)da yararlandıklarını ifade etmişlerdir.

Ayrıca, görüşme sırasında hemen hemen bütün öğretmenler Sosyal Bilgiler kitabındaki içeriğin çocuğun gelişim düzeyinin üzerinde ve gereksiz bilgilerle dolu olduğunu, çocuğun özellikle soyut kavramları (yönetim, bağımsızlık, demokrasi vb.) anlamakta güçlük çektiğini, kitabın akıcı ve güncel olmadığını belirtmişlerdir.

Sosyal Bilgiler dersi programına yönelik bütün bu olumsuzluklar dikkate alındığında, bu dersin en önemli amacı olan “etkili vatandaşlar yetiştirme” amacına ulaşması güçleşebilir. Çünkü programın özellikle ezber ve soyut kavramlardan oluşan bilgilere dayalı olması öğretmenlerin geleneksel

yöntemler kullanmasına ve bu durumda öğrencilerin dersten sıkılmasına neden olabilir. Nitekim, Yeşilkayalı (1997)'nin İlköğretim 4. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde problem çözme yönteminin öğrencilerin duyuşsal özellikleri üzerindeki etkisini saptamaya yönelik yaptığı deneysel çalışmanın bulguları da bu görüşü destekler niteliktedir. Çünkü araştırma sonucunda, problem çözme yönteminin uygulandığı deney grubunun tarih dersini daha çok sevdiği ve bu derse daha çok zaman ayrılması gerektiğini düşünürken geleneksel yöntemin uygulandığı kontrol grubu öğrencilerinin tarih dersinin süresinin arttırılmasını yada bu derse daha fazla zaman ayrılmasını gereksiz gördükleri saptanmıştır.

Öneriler

Bu çalışma sonunda, yukarıdaki araştırma sonuçlarına bağılı olarak aşağıdaki önerilerde bulunulabilir.

1-Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersinde “disiplinlerarası öğretimi” kullanabilmeleri için her şeyden önce, onlar hizmet öncesinde böyle bir programdan geçmelidirler. Öğretmen yetiştirme programları “disiplinlerarası öğretim yaklaşımı” dikkate alınarak hazırlanmalıdır.

2-Öğretmenlerin “disiplinlerarası öğretimi kullanmasını engelleyen faktörlerden birisinin hizmet içi eğitim programlarının yetersizliği olduğu düşünülürse, Sosyal Bilgiler dersine yönelik hizmet içi programları yaygınlaştırılmalıdır.

3-Öğretmenlerin 4. sınıf sosyal programındaki konulara yönelik görüşleri dikkate alındığında, programdaki konular “disiplinlerarası öğretime” göre ve öğrencilerin gelişim düzeyine yönelik olarak güncel ve akıcı bir şekilde düzenlenmelidir.

4-Öğretmenlerle görüşme sırasında öğretmenlerin hemen hemen hepsi Fen Bilgisi dersinde az da olsa bazı materyallerin araç-gereçlerin bulunduğunu; oysa Sosyal Bilgiler dersinde bu derse yönelik hemen hemen hiç araç-gereç ve materyallerin bulunmadığını ifade etmişlerdir. Bütün bu eksiklerden dolayı da özellikle soyut kavramları yeterince somutlaştıramadıklarını ve sonuçta da bu dersin çocuklar için sıkıcı bir hale geldiğini söylemişlerdir. Bu görüşler dikkate alındığında Sosyal Bilgiler dersinin daha ilgi çekici ve etkili bir ders haline gelebilmesi ve bu dersin disiplinlerarası özelliği göz önüne alınarak işlenebilmesi için, okullarda gerekli araç-gereç ve materyallerin bulunması konusunda Milli Eğitim Bakanlığı ve yerel örgütler gerekli önlemleri almalıdır.

* Bu makale Ç.Ü. Eğitim Fakültesinde Yard. Doç. Dr. Ahmet Doğanay danışmanlığında yapılan Yüksek Lisans Tezi çalışmasının bir bölümüdür.

KAYNAKÇA

Brandt, R.(1991). "On interdisciplinary Curriculum:A conversation with Heidi Hayes Jacobs", Educational Leadership, 49 (21), 1-8.

Erickson, H.L. (1995). Stirring the Head, Heart, and Soul (Redefining Curriculum and Instruction), California: Corwin Press, Inc.

Jacobs, H.H.(1989). "Descriptions of two existing interdisciplinary programs", H.H. Jacobs (Ed). Interdisciplinary Curriculum : Design and Implementation. Alexandria, VA: ASCD.

Jacobs, H.H.(1989). "Design options for an integrated curriculum", H.H. Jacobs (Ed). Interdisciplinary Curriculum : Design and Implementation. Alexandria, VA: ASCD.

Jacobs, H.H.(1989). "The growing need for interdisciplinary curriculum content", H.H. Jacobs (Ed). Interdisciplinary Curriculum : Design and Implementation. Alexandria, VA: ASCD.

McDonald, J.; Czerniak,C. (1994). "Developing interdisciplinary units: strategies and examples", School Science and Mathematics, 94 (1), 5-10.

Morgan, C.T. (1989). Psikolojiye Giriş (Çev.İ.Dinç), Ankara: Meteksan Yayınları No: 2, 1977.

Ormrod, J.E. (1990). Human Learning, Colombus, Ohia: Merill Publishing Company.

Sönmez, V. (1994). Sosyal Bilgiler Öğretimi, Ankara: Şafak Matbaacılık.

Yavuzer, H. (1992). Çocuk Psikolojisi (7.Baskı) ,İstanbul: Evrim Matbaacılık Ltd.Şti.

Yeşilkayalı, E.(1997). "İlkokul 4. Sınıf sosyal bilgiler dersinde problem çözme yönteminin öğrencilerin duyuşsal özellikleri üzerindeki etkisi", Nasıl Bir Eğitim Sistemi (Güncel-uygulamalar ve geleceğe ilişkin öneriler) Eğitim Sempozyumu, İzmir: Bilsa Bilgisayar Bilimsel Yayınlar Dizisi:1

Wraga, W.G. (1997). "Patterns of interdisciplinary curriculum organization and professional knowledge of the curriculum field", Journal of Curriculum and Supervision, c.12, s.2, ss.1-24.

Yıldırım, A. (1996). "Disiplinlerarası öğretim kavramı ve programlar açısından doğurduğu sonuçlar", H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi, (12), 89-94.